

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας

(ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

4 - 6 Σεπτεμβρίου 2009 • Νυμφαίο Φλώρινας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Η Διδασκαλία
της Ελληνικής Γλώσσας
(ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΝΥΜΦΑΙΟ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
4, 5 και 6 Σεπτεμβρίου 2009

ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος:

Τομπαΐδης Δημήτριος
Ομότιμος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μέλη:

Δαμανάκης Μιχάλης, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Ιορδανίδου Άννα, αν. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Πάτρας
Καλλογήρου Τζίνα, αν. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας
Καμαρούδης Σταύρος, επίκ. καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Καψάλης Γεώργιος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Κουτσογιάννης Δημήτρης, επίκ. καθηγητής Φιλοσοφικής,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ματσαγγούρας Ηλίας, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας
Μήτσος Ναπολέων, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Μπερελής Πέτρος, σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Νάκας Αθανάσιος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας
Ντίνας Κώστας, αν. καθηγητής ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Παπαδογιαννάκης Νικόλαος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Σουλιώτης Μίμης, καθηγητής ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Τσιάκαλης Γιώργος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Χατζηπαναγιωτίδη Άννα, επίκ. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Frederick Κύπρου
Χατζησαββίδης Σωφρόνης, καθηγητής ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος

Κώστας Δ. Ντίνας

Γραμματέας

Άννα Βακάλη

Ταμίας

Άννα Χατζηπαναγιωτίδη

Μέλη

Αναστασία Στάμου
Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος

Γραμματεία

Έφη Γώτη
Ευδοξία Τραϊανού
Δημήτρης Χασανίδης
Ελένη Παπαϊωάννου
Στεφανία Τσακίροπούλου

Πλήρης βιβλιογραφική αναφορά άρθρου:

Ντίνας, Κ., Χατζηπαναγιωτίδη, Α., Βακάλη, Α., Κωτόπουλος, Τ. & Στάμου, Α. (επιμ.) 2010. Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή "Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)", βλ. <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika> ημερομηνία πρόσβασης ηη/μμ/εε

Σάββατο, 5 Σεπτεμβρίου 2009

Ωρα

Αίθουσα 1

Η ελληνική γλώσσα ως μητρική (πρώτη)

Θεματική: Γλωσσολογικά/Νέες μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Προεδρείο: Α. Νάκας - Σ. Χατζησαββίδης

9.00-9.30 Δραστηριότητες «με νόημα» για τα παιδιά της Α΄ τάξης του δημοτικού σχολείου προσαρμοσμένες σε δεδομένη περίπτωση επικοινωνίας κατά τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στη σχολική τάξη

Ε. Τοκμακίδου

9.30-9.50 Η κατάρτιση των μορφοσυντακτικών δομών της ελληνικής από αλλόγλωσσους και φυσικούς ομιλητές της Β/Βάθμιας Εκπαίδευσης: μια συγκριτική ερευνητική μελέτη

Κ. Ηλιοπούλου

9.50-10.10 Στάσεις και απόψεις των δασκάλων για τα νέα σχολικά εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας των τάξεων Ε΄ & ΣΤ΄

Κ. Αμαραντίδου

10.10-10.30 Επικοινωνώ στα ελληνικά με χειρονομίες και εκφράσεις: κριτήρια επιλογής και προτάσεις αξιοποίησης στην εκπαιδευτική διαδικασία

Ι. Αντωνίου-Κρητικού

10.30-10.45 Η διδασκαλία και η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας ως πρώτης/μητρικής μέσα από το γλωσσικό γραμματισμό από τους εκπαιδευτές ενηλίκων των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας

Π. Βασιλειάδου

10.45-11.30 Διάλειμμα - Καφές

Προεδρείο: Μ. Σουηιώτης, Κ. Ντίνας, Α. Χατζηπαναγιωτίδη

11.30-14.00 Επίσημη έναρξη

Επίδοση τιμητικής πλάκας στον Ομ. Καθηγητή κ. Δημήτριο Τομπαΐδη

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

1. Δημήτριος Τομπαΐδης, Ομότ. Καθηγητής Α.Π.Θ.
2. Αθανάσιος Νάκας, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
3. Ναπολέων Μήτρης, Καθηγητής Π.Σ. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
4. Σωφρόνης Χατζησαββίδης, Καθηγητής Π.Σ. Α.Π.Θ.

14.00-17.00 Γεύμα

15.00-17.00 Εργαστήρια

Θεματική: Κοινωνικοπολιτισμικοί παράγοντες

Προεδρείο: Γ. Τσιάκαλος - Ε. Θωμαδάκη

17.00-17.20 Παγκοσμιοποιημένη πληροφορία και διαμόρφωση μιας νέας γλωσσικής κουλτούρας

Γ. Σταυριανός

17.20-17.40 Η κουλτούρα στην αίθουσα διδασκαλίας της ξένης γλώσσας. Η περίπτωση της νέας ελληνικής

Α. Χατζηπαναγιωτίδη

17.40-18.00 Πολιτισμός και ιδεολογία στη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης: μια συγκριτική προσέγγιση με τη διδασκαλία της ρωσικής

Τ. Τριανταφυλλίδου, Ε. Θωμαδάκη

18.00-18.20 Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως ξένης μέσα από εκπαιδευτικά εγχειρίδια για ενήλικες: γλωσσικές πραγματικότητες και κοινωνικές κατασκευές

Μ. Μαργαρών

18.20-18.40 Συζήτηση

18.40-19.20 Διάλειμμα

Προεδρείο: Κ. Τσιούμης - Ι. Βαμβακίδου

19.20-19.40 Αφύπνιση στις γλώσσες και τους πολιτισμούς: Εφαρμογές στην ελληνική σχολική τάξη

Ρ. Καβούνη, Γ. Παπαδόπουλος, Π. Παπαναστασίου, Μ. Παρασκευά, Β. Πετράς, Θ. Πετρίδου, Β. Πηλιάτσικα κ.α.

ΑΙΘΟΥΣΑ Ι

- 19.40-20.00 *Τεχνικές του δράματος και διδασκαλία της γλώσσας: ψυχολογική και κοινωνικοπολιτισμική διάσταση*
A. Χασάπης, I. Βαμβακίδου
- 20.00-20.20 *Κοινωνικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη διδασκαλία της ελληνικής σε νηπιαγωγεία όπου φοιτούν μικροί μουσουλμάνοι*
K. Τσιούμης, E. Κοηκίδου
- 20.20-20.40 *Διαφυλικές διαφορές στις στάσεις και στρατηγικές ανάγνωσης των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου*
E. Γρίβα, Γ. Μπουνόβας, K. Σέμογλου, X. Κοσσυβάκη
- 20.40-21.00 Συζήτηση
- Δείπνο

ΑΙΘΟΥΣΑ 2

Σάββατο, 5 Σεπτεμβρίου 2009

- Ωρα **Αίθουσα 2**
Η ελληνική γλώσσα ως δεύτερη (ξένη)
Θεματική: **Διδακτικό υλικό/Νέες μεθοδολογικές προσεγγίσεις**
Προεδρείο: **A. Ιορδανίδου, Tz. Καλογήρου**
- 9.00-9.30 *Γλωσσική ποικιλία στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας: ο τονισμός των προπαροξύτων ουδετέρων*
Π. Σπανού, B. Γιαννακά
- 9.30-9.50 *Μετακίνηση του τόνου στα προπαροξύτονα επίθετα: διδασκαλία σε αλλόγλωσσους*
B. Λάγιος, I. Γρηγορίου, A. Ιορδανίδου
- 9.50-10.10 *Μετακίνηση του τόνου στα προπαροξύτονα ουσιαστικά: διδασκαλία σε αλλόγλωσσους*
A. Κουτίβα, A. Νικοηοπούλου
- 10.10-10.30 *Η κλίση του παθητικού αορίστου στη νεοελληνική γλώσσα: διδακτικές προτάσεις*
A. Ντίλιου, M. Πίγκα, A. Ιορδανίδου
- 10.30-10.45 *Ο παθητικός παρατατικός στην κοινή νεοελληνική: διδασκαλία σε αλλόγλωσσους*
X. Πίτσου, A. Ιορδανίδου
- 10.45-11.30 Διάλειμμα - Καφές
- 11.30-14.00 **Επίσημη έναρξη**
Θεματική: **Διδακτικό υλικό/Νέες μεθοδολογικές προσεγγίσεις**
Προεδρείο: **H. Ματσαγγούρας - A. Νάκας**
- 17.00-17.20 *Η διδασκαλία των ιδιωτισμών σε μη ελληνόφωνους φοιτητές*
S. Berikashvili, I. Lobzhanidze
- 17.20-17.40 *Η διδασκαλία του γραπτού λόγου στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση της διασποράς: από την επικοινωνιακή ικανότητα στις πρακτικές γραμματισμού*

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Οικουμενική προοπτική, γλώσσα και η μάχη της επικράτησης

Γιώργος Σταυριανός

Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Ρésumé

La globalisation qui sévit depuis peu dans notre ère dite metamoderne, entraîne autant de contraintes que de nécessités de tout ordre. Nouvelles géographies et nouveaux espaces économiques se dessinent dans un monde aux frontières perméables et fluides. La langue, force de frappe d' une puissance exceptionnelle, véhicule les principaux facteurs de l' uniformisation socioculturelle au niveau planétaire. Dans la bataille féroce que les puissances impériales se livrent depuis trois siècles, l'anglais semble dominer le paysage linguistique mondial, surtout grâce à l'apport américain qui a contribué au plus haut point à sa réussite.

Mais la partie n'est pas encore gagnée pour autant. Le web, atout majeur de l' arsenal anglo-saxon se révèle d' être en une arme à double tranchant. Parler l' anglais, oui, mais quel anglais ? Le niveau plus que médiocre dont les usagers font preuve, risque de détériorer sérieusement la langue de Shakespeare. La promotion du *globish* qui gagne du terrain au détriment de l' anglais officiel, change la donne. Des cris d' alarme se font entendre de plus en plus fort à l' encontre de sa prolifération, par les lèvres les plus vénérables de l' intelligentsia anglosaxonne. Le paysage semble être encore désordonné, alors que les puissances émergentes n' ont pas encore dit leur dernier mot. L'appel au multiculturalisme et son instauration rime avec démocratie et liberté d' expression, valeurs qui représentent les seuls vrais remèdes pour une humanité qui est en train de dépasser ses propres limites.

«Μια γλώσσα δεν είναι τίποτα άλλο από το σύνολο των διαφορούμενων (αμφιλεγόμενων) που η ιστορία της κατόρθωσε να διαιωνίσει.»

Jacques Lacan, 1972, *L' étourdit*

1. Εισαγωγικά

Η παγκοσμιοποίηση δεν αποτελεί μόνο μια ρωγή οικονομικο-πολιτική στο πλανητικό οικοδόμημα, αλλά και πολιτισμική. Επιβάλλει την αναγκαστική προσαρμογή. Επιδιώκει την παραίτηση και την εξαφάνιση της θέλησης για περισσότερη μέχρι και χωρίς όριο

υπακοή στις ανώνυμες ντιρεκτίβες των αγορών. Αποτελεί το απώτατο στάδιο του οικονομισμού. Κατασκευάζει στην κυριολεξία τον «παγκόσμιο» άνθρωπο, κενό κουλτούρας, νοήματος και συνείδησης του άλλου, με μοναδικό στόχο την επιβολή της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας σε ολόκληρο τον πλανήτη.

Επικρατεί η άποψη ότι νεοφιλελεύθερη οικονομία και δημοκρατία αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Η υιοθέτηση αυτής της άποψης εδράζεται στην ιστορικά παράλληλή τους εξέλιξη, καθώς επίσης και στην διαπίστωση ότι από όλα τα συστήματα, ο καπιταλισμός είναι το μοναδικό που μπόρεσε να συνυπάρξει με την φιλελεύθερη δημοκρατία. Αυτή όμως η θέση δεν τυχαίνει κοινής αποδοχής.

Από τον Alexis de Toqueville και μέχρι τον Robert Dahl¹ πολλοί είναι οι αναλυτές της φιλελεύθερης παράδοσης της αμερικανικής δημοκρατίας, που κατέδειξαν την δυνατότητα αντιφάσεων ανάμεσα στην διαδικασία καπιταλιστικής ανάπτυξης και τη διασφάλιση και διάρκεια των φιλελεύθερων δημοκρατικών θεσμών. Ο μύθος λοιπόν παρουσιάζει ρωγμές και οι συζητήσεις συνεχίζονται με μοναδικούς κερδισμένους τους οικονομικά σκληρούς παίκτες της σκακιέρας.

Η οικουμενική προοπτική ελκύει και τρομάζει ταυτόχρονα, γιατί αντιπροσωπεύει για την ανθρωπότητα τον αφανισμό της διαφορετικότητας, βαθύτατη επιθυμία ναρκισσισμού από την μια, παράλληλα όμως εγείρει και μια εξαιρετικά επώδυνη αγωνία², που μεταφράζεται σε «ποιοι είμαστε εμείς που εξαφανίσαμε τον Άλλο ;» Σε λιγότερο από τρεις αιώνες από το τέλος της δουλείας, δεν είναι πια δυνατός ο διαχωρισμός ανάμεσα σε φυλές ανώτερες και κατώτερες. Μάλιστα με την βοήθεια της ανθρωπολογίας, γίνεται προβληματική και η κατάταξη των ανθρώπινων κοινωνιών σε υψηλής κουλτούρας από την μια και πρωτόγονων ομάδων από την άλλη. Εάν προβληματιστούμε από το κινηματογραφικό έργο *Little Sénégal*,³ πολιτισμός και πρωτογονισμός δεν εντοπίζονται πια εκεί που παραδοσιακά ανήκαν, ο πρώτος στη Δύση ο δεύτερος στην Αφρική, αλλά πιθανόν να συμβαίνει εντελώς το αντίθετο.

¹ Ο διαπρεπής αυτός αμερικανός πολιτειολόγος, συγγραφέας του *After the Revolution ? Authority in a good society*, Yale University Press (1990) διαπιστώνει ότι από όλες τις καπιταλιστικές κοινωνίες, μόνο μια μικρή μειοψηφία – μικρότερη από το τέταρτο – αντιστοιχεί σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία. (Ευρώπη, Βόρειος Αμερική, Commonwealth, και τις μισές δηλ. πέντε με έξι από τις δώδεκα που μετρούσαμε την προηγούμενη δεκαετία). Επιπρόσθετα αναφέρει, ότι όλο και περισσότερο τόσο στην Ευρώπη όσο και στις Ην. Πολιτείες, οι κακοτυχίες της καπιταλιστικής οικονομίας αποδίδονται μέσα από μια έκθεση της Τριμερούς επιτροπής σε μια «υπέρβαση της δημοκρατίας».

² Sironi, Françoise (1997). «L' universalité est-elle une torture ?»: *Nouvelle Revue d' ethnopsychiatrie*, no 34, Grenoble.

³ Έργο σκηνοθετημένο από τον Rachid Bouchareb, Απρίλιος 2001.

Ο Denis Duclos επιχειρεί μια έξοχη ανάλυση του σύγχρονου φαινομένου των επιθετικών παγκοσμιοποιήσεων της εποχής μας. Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε ότι οι κυρίαρχες κοινωνίες φροντίζουν να διαιώνίζουν την ύπαρξη διαφορετικότητας είτε με την εποπτεία που ασκούν στο Νότο, είτε με τα εμπόδια που προβάλλουν στην προμήθεια φαρμακευτικού υλικού, όμως, είναι μια κατάσταση που τείνει όλο και περισσότερο να εκλείψει.

Συμπερασματικά, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο Άλλος (ο κατώτερος, ο αδύναμος, που αντιπροσωπεύεται από τον Τρίτο ή και Τέταρτο κόσμο..), καλείται είτε εντάσσεται στο μεταναστευτικό ρεύμα είτε όχι, να ταυτιστεί με τον κυρίαρχο, τον «πολιτισμένο». Η οικουμενικότητα είτε αποτελεί ταυτότητα για όλους είτε δεν υφίσταται. Και βέβαια, η παράμετρος γλώσσα, καλείται να παίξει έναν όλο και ισχυρότερο ρόλο επιδρώντας πολιτισμικά σε μια οικονομική παγκοσμιοποίηση αγγλο-σαξωνικού τύπου.⁴

2. Περί γλώσσας

Η διαμόρφωση ενός κώδικα επικοινωνίας, αποτέλεσε το μείζον πολιτισμικό άλμα της ανθρωπότητας στην πορεία της προς την εξέλιξη. Η ανάπτυξη του προφορικού και στη συνέχεια του γραπτού λόγου αποτελούν σχετικά πρόσφατα επιτεύγματα αν αναλογισθεί κανείς τον χρόνο που μεσολάβησε από την εποχή της εμφάνισης των πρώτων ανθρωποειδών μέχρι την τελική τους μετάλλαξη σε ανθρώπους.

Οι αριθμοί των υπό εξαφάνιση γλωσσών σήμερα είναι κάτι περισσότερο από ανησυχητικοί. Η τελευταία έκδοση του άτλαντα της UNESCO κάνει λόγο για 2511 που βρίσκονται σε άμεσο κίνδυνο ανάμεσα στις 7000 ομιλούμενες αυτή την στιγμή γλώσσες στον πλανήτη. Υπάρχουν όμως και οι πιο απαισιόδοξοι που προδικάζουν την οριστική εξάλειψη του 50% των υπαρχουσών γλωσσών μέχρι το τέλος του αιώνα που διανύουμε. Οι προγνώσεις αυτές θεμελιώνονται στην πεποίθηση, αλλά και στην διαμορφωμένη άποψη των γλωσσολόγων εκείνων που κινούνται στον χώρο της έρευνας ότι μια γλώσσα που ομιλείται από λιγότερους από 10.000 ομιλητές απειλείται.⁵

⁴ Duclos, Denis (2002). *Le Temps des Ruptures*, Paris: La Découverte.

⁵ Ο γενικός διευθυντής του τομέα παιδείας, επιστήμης και πολιτισμού στην οργάνωση των Ην. Έθνών, Koïchiro Matsuura (διευθυντής της UNESCO) υπογράμμισε σε ένα του λόγου το 2002 ότι, η γλώσσα είναι βαθειά συνδεδεμένη με την ταυτότητα του ανθρώπου. Όταν μια γλώσσα πεθαίνει, «μια άποψη του κόσμου χάνεται», την στιγμή που μια γλώσσα χάνεται κάθε δύο εβδομάδες κατά μέσον όρο.

Υπάρχουν όμως και άλλες παράμετροι που υπεισέρχονται στην τελική διαμόρφωση του μέλλοντος και της πορείας μιας γλώσσας. Αυτές έχουν να κάνουν με τη σημασία της συγκεκριμένης γλώσσας και του ρόλου τον οποίον διαδραματίζει στο εμπόριο, στην διεθνή πολιτική και την θέση που κατέχει στο διαδίκτυο.

Στην Αφρική, παγκόσμια δεξαμενή πρωτογενούς πολιτισμικού υλικού από το οποίο αντλεί η παγκόσμια αφρόκρεμα από το χώρο της τέχνης και της διανόησης και ιδιαίτερα η δυτική συνηθίζουν να λένε ότι όταν ένας γέροντας πεθαίνει, μια βιβλιοθήκη καίγεται. Ιδιαίτερα δε σ' αυτή την ήπειρο, η ευαισθησία σε σχέση με την επιβίωση μιας γλώσσας ή και τοπικής ακόμα διαλέκτου είναι μεγάλη.

Δύο παράγοντες που επηρέασαν το παγκόσμιο γλωσσικό τοπίο μεταπολεμικά είναι η παγκοσμιοποίηση και η αστικοποίηση του πληθυσμού. Στην Ευρώπη σε 12 μετριοούνται οι γλώσσες που έχουν μπει στην τελική ευθεία προς την εξαφάνιση σύμφωνα με έρευνα του Summer Institute of Linguistics⁶, οργανισμό που αποτελεί διεθνή αναφορά όσον αφορά την φερεγγυότητα του ερευνητικού του έργου και την σοβαρότητα με την οποία επιδίδεται στην μελέτη του γλωσσολογικού τομέα.

Και ενώ οι γλωσσολόγοι ακόμα δεν έχουν καταλήξει με σαφήνεια σχετικά με τον πρωταρχικό παγκόσμιο κώδικα επικοινωνίας που είχαν αναπτύξει τα πρώτα ενσυνείδητα όντα, το τοπίο σήμερα φαίνεται να διαμορφώνεται πιο συγκεκριμένα λαμβάνοντας υπ' όψιν και το κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο που καθορίζει τις διακρατικές σχέσεις σε όλα τα επίπεδα. Στον επιχειρησιακό τομέα, τον πανεπιστημιακό και ερευνητικό, η αγγλική επιβάλλεται ολοένα και περισσότερο σαν βασική γλώσσα της παγκοσμιοποίησης, συχνά δε με περισσότερο από μέτριες επιδόσεις από την πλευρά των ομιλούντων.

Είναι γεγονός ότι σε ολοένα και περισσότερα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια οι μεταπτυχιακές κυρίως σπουδές διεξάγονται είτε εξ' ολοκλήρου είτε μερικώς στην αγγλική. Η ανάγκη προσέλκυσης φοιτητών από ξένες χώρες, αλλά και ο άγριος ανταγωνισμός στον οποίον επιδίδονται για λόγους όχι μόνον γοήτρου αλλά και οικονομικούς, αναγκάζει πολλές χώρες με σχετικά περιορισμένη γλωσσική επιρροή να χρησιμοποιούν την αγγλική σαν μοχλό στην μάχη που διεξάγεται στην σειρά κατάταξης από πλευράς κύρους παγκοσμίως. Χώρες όπως η Ολλανδία, η Φινλανδία, οι Βαλτικές δημοκρατίες, και ιδιαίτερα η Σουηδία και Νορβηγία της οποίας η εθνική γλώσσα μετρά

⁶ www.ethnologue.com

έναν περίπου αιώνα ζωής, χρησιμοποιούν ολοένα και περισσότερο την γλώσσα του Σαίξπηρ στα μεταπτυχιακά τους κυρίως προγράμματα. Ανάλογο φαινόμενο έχουμε και στην Ελλάδα σε πολύ μικρότερη όμως κλίμακα.

3. Η μάχη της επικράτησης: Παντοδυναμία της αγγλικής, διαδίκτυο, και διακυβεύματα

Η επικράτηση της αγγλικής ολοένα και περισσότερο στον πλανήτη σήμερα δεν αποτελεί τυχαίο φαινόμενο. Αμέσως μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, πολιτική στρατηγικής σημασίας και εμβέλειας για την κυβέρνηση των ΗΠΑ, υπήρξε η με κάθε τρόπο και μέσον προώθηση και κυριαρχία της αγγλικής ως παγκόσμιας γλώσσας σε επίπεδο εμπορικών, πολιτιστικών και διπλωματικών συναλλαγών. Και, ως εδώ, τίποτα το πιο φυσιολογικό. Άλλωστε πολύ πιο πριν, ο διαπρεπής γάλλος γλωσσολόγος Antoine Meillet επισημαίνει την γλωσσική Βαβέλ της γηραιάς ηπείρου ως το σημαντικότερο μειονέκτημα της Ευρώπης σε σχέση με τις Ην. Πολιτείες, και συνιστά μια πολυγλωσσία των «ελίτ που θα εκφράζονται στην γαλλική, την αγγλική και την γερμανική, ενώ παράλληλα εκφράζει την απογοήτευσή του για αυτήν την αναγκαιότητα».⁷

Το ίδρυμα Ford στις Ην. Πολιτείες πρωτοστάτησε και συνεχίζει να το κάνει στην πραγμάτωση αυτής της πολιτικής, συνεπικουρούμενο από το British Council. Στόχος παραμένει η επικράτηση της αγγλικής στην Ευρώπη αρχικά, και στις υπό ανάπτυξη χώρες στην συνέχεια. Έτσι, σε δύο συνέδρια που έγιναν υπό την αιγίδα του Βρετανικού συμβουλίου το 1955 στην Oxford και το 1961 στο Cambridge, τα περίφημα «Anglo-American Conferences», είναι άκρως αποκαλυπτικά ως προς τις προθέσεις. Το περιεχόμενο κρατήθηκε για χρόνια μυστικό πριν έρθει στο φως, εν μέρει χάρη στις προσπάθειες του καθηγητή Philipson που μετείχε και έλεγε περίπου τα εξής : *η διδασκαλία της αγγλικής σε όσους δεν την έχουν σαν μητρική, μπορεί να μεταμορφώσει την αντίληψή τους για τον κόσμο. Ένα πνεύμα με εθνικές ή εθνικιστικές τάσεις μπορεί να βλάψει ανεπανόρθωτα την προσπάθεια επικράτησης της αγγλικής... Η αγγλική δεν αντιπροσωπεύει μόνον τις αξίες των Αγγλο-Σαξόνων, αλλά αποτελεί και το όχημα που μεταφέρει μια ολόκληρη παράδοση των υπό ανάπτυξη κοινωνιών.*

⁷Meillet, Antoine. (1928). *Les langues dans l' Europe nouvelle*, Paris: Payot, 239.

Η αγγλική πρέπει να καταστεί η κυρίαρχη παγκόσμια γλώσσα. Η εθνική γλώσσα πρέπει να διδάσκεται χρονολογικά πρώτη, αλλά στην συνέχεια η αγγλική με την χρήση και τις δυνατότητες που την χαρακτηρίζουν, θα πάρει την θέση της βασικής. Και βέβαια, υπονοείται, ότι αν η μητρική είναι μια γλώσσα τοπική ή μειονοτική, η εθνική γλώσσα θα περιθωριοποιηθεί γρήγορα μέσα ένα χρονικό πλαίσιο που αντιστοιχεί σε τρεις ή τέσσερις γενιές προς όφελος αποκλειστικά και μόνο της αγγλικής. Η αγγλική που προωθείται σαν βασική γλώσσα παγκοσμίως, θα αποτελέσει και τον καταλύτη στη αλλαγή των νοοτροπιών, προς όφελος μιας νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης την οποία προωθούν κατ' εξοχήν αγγλο-σαξονικοί οικονομικοί όμιλοι.

Επιπρόσθετα, το 1997, σε ένα άρθρο με τίτλο «In Praise of Cultural Imperialism» ο David Rothkopf, διευθυντής του γραφείου συμβούλων 'Kissinger Associates' δίδει μια ενδιαφέρουσα άποψη. Επιμένει στην άποψη ότι «πρέπει να ευνοηθούν τόσο η πολιτισμική πολυμορφία όσο και οι διαφορετικότητες στο όνομα της ανοχής», το οποίον μεταφράζεται σε, «όλες οι γλωσσολογικές διαφορές τοπικών και μειονοτικών γλωσσών», πράγμα που θα έχει ως κατάληξη και με την βοήθεια της τεχνολογίας της πληροφορικής, στην επικράτηση μιας παγκοσμιοποιημένης κουλτούρας που διοχετεύεται από την αγγλική γλώσσα, για να εξαγάγει «το αμερικανικό μοντέλο διαχείρισης της ζωής». Η επικράτηση της αγγλικής, είναι ζωτικής σημασίας για τα αμερικανικά οικονομικά συμφέροντα.

Τέλος, η Margaret Thatcher το 2000, σε μια ομιλία της στις Ην. Πολιτείες, είχε κατακεραυνώσει την Γαλλία, που με την πολιτική της αλλά και τις αντιστάσεις που το δημοκρατικό της μοντέλο προβάλλει, προσπαθεί να δυναμιτίσει την αγγλο-σαξονική γλωσσική και οικονομική παγκοσμιοποίηση. Είπε χαρακτηριστικά, «Στον 21^ο αιώνα, η κυρίαρχη οικονομική δύναμη είναι η Αμερική, η κυρίαρχη γλώσσα η αγγλική, και το κυρίαρχο μοντέλο ο αγγλο-σαξονικός καπιταλισμός».

Η μονοπωλιακού τύπου γλωσσική αυτή επικράτηση γεννά όμως και μια παραδοξότητα. Και αυτή εντοπίζεται στη σχέση που συνδέει την παραπάνω πολιτική με την παράλληλη προώθηση των τοπικών και μειονοτικών γλωσσών, που επιτυγχάνεται σήμερα με την τεχνολογία. Το διαδίκτυο, που αποτελεί και τον βασικό μοχλό για την επικράτηση της αγγλο-αμερικανικής, αποτελεί περιέργως και τη σανίδα σωτηρίας των υπό εξαφάνιση γλωσσών. Η διαδικτυακή δημοκρατία επιτρέπει μέσα από το WEB, την

αναβίωση γλωσσών και διαλέκτων που είχαν πλέον ελάχιστη χρήση και που σε καμία άλλη περίπτωση δεν θα μπορούσε να συμβεί. Παράδοξο;

Και όμως, αν το αναλύσουμε, θα αντιληφθούμε ότι δεν είναι και τόσο παράδοξο. Θα μπορούσαμε μάλιστα να ισχυριστούμε ότι αυτή η πολιτική αποδίδει, γιατί επιδρά άμεσα σε ότι έχει να κάνει με την εθνική ευαισθησία από τη μια, και με την εθνικιστική αφύπνιση από την άλλη. Και αυτή η τελευταία αποδίδει πάντα στην πολιτική εξάπλωσης της αγγλικής.

Σχετικά με την Ευρώπη, μπορούμε να αναφερθούμε σε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα.

- 1) Η προσπάθεια επιβολής και χρήσης της καταλωνικής γλώσσας στα κινηματογραφικά έργα που προβάλλονται, εις βάρος της επίσημης ισπανικής, από τους εθνικιστικούς κύκλους της Καταλονίας. Όταν αυτό δεν συμβαίνει για τον λόγο ότι οι παραγωγοί το βρίσκουν ασύμφορο, οι ταινίες προβάλλονται στην αγγλική γλώσσα.⁸
- 2) Οι νορβηγικές και σουηδικές αρχές, όλο και περισσότερο προσανατολίζονται στη χρήση αποκλειστικά της αγγλικής όχι μόνον στην ανώτατη εκπαίδευση, αλλά και στις κοινωνικές, μεταφορικές και οικονομικές συναλλαγές. Κι αν σκεφτούμε ότι, η νορβηγική γλώσσα ειδικά μετρά μόλις πάνω από έναν αιώνα ζωής μια και αποτελεί προϊόν συνεισφοράς τριών διαλέκτων, το μέλλον της εθνικής γλώσσας του Κράτους-έθνους που αποτελεί η Νορβηγία προβλέπεται δυσοίωνα.

Όμως, η αγγλική περί της οποίας ομιλούμε εδώ, είναι αποκλειστικά ένα εργαλείο επικοινωνίας. Ο ρόλος της είναι εντελώς διαφορετικός από μιας γλώσσας προσωπικής ή συλλογικής ταύτισης όπως είναι οι γλώσσες πολιτιστικών, εθνικών ή μειονοτικών κοινοτήτων. *Η αγγλική της οικουμενικής επικοινωνίας δεν αντιστοιχεί στην αγγλική της αγγλόφωνης κοινότητας.* Οι προσπάθειες πολλών χωρών και ιδιαίτερα της Ευρώπης κατατείνουν, όχι να αντισταθούν στην γενίκευσή της χρήσης της, αλλά να επιβληθεί μια πολιτική γλωσσικής «τακτοποίησης» που θα εμποδίσει την αγγλική να υποκαταστήσει τις εθνικές γλώσσες και να εδραιωθεί σαν την εθνική γλώσσα της ευρωπαϊκής Ένωσης. Το σχέδιο «Εκμάθηση γλωσσών και ευρωπαϊκή υπηκοότητα»

⁸ Reding, Viviane (1990). *Rapport fait au nom de la commission des pétitions sur la situation des langues dans les Communautés européennes et celle de la langue catalane*, Parlement européen, Strasbourg, 27 juin 1990. - Série A, Document A.

έγινε δεκτό από την επιτροπή των υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης τον Μάρτιο του 1998. Δρομολογώντας μια πολιτική για τον 21^ο αιώνα, γίνεται μια σύσταση για την πολυγλωσσία στην ευρωπαϊκή ήπειρο «που αποτελεί μια πλούσια πολιτιστική παράδοση που πρέπει να διαφυλαχθεί». Περιέργως, είναι η επιλογή της αγγλικής σαν δεύτερης γλώσσας για το σύνολο των ευρωπαίων πολιτών που αποδεικνύεται σύμφωνα με τους ειδικούς σαν η καλύτερη ασπίδα προστασίας απέναντι σ' αυτόν τον κίνδυνο.

Σε κάθε περίπτωση όμως, ο γλωσσικός ιμπεριαλισμός της αγγλικής δεν ακυρώνει την σπουδαιότητα και τον ρόλο που πρέπει να παίζει στη διεθνή σκηνή, ούτε όμως και αποδυναμώνει την προσπάθεια για ενίσχυση του ρόλου των εθνικών γλωσσών στο όνομα της δημοκρατικής περί έθνους αντίληψης.

4. Παρατηρήσεις

Οι περισσότεροι γλωσσολόγοι συμφωνούν ότι, η ταυτόχρονη χρήση δύο γλωσσών σε μια χώρα (χωρίς γεωγραφικά γλωσσικά σύνορα) καταλήγει τις περισσότερες φορές, και μέσα σε διάστημα τριών ή τεσσάρων γενεών, στην επικράτηση της μιας. Κι αυτό πολλές φορές έχει σαν συνέπεια την εξαφάνιση της άλλης. Μεμονωμένες περιπτώσεις υπάρχουν αλλά είναι σπάνιες, όπως της εβραϊκής, που αντιπροσώπευε μεν μια μειονοτική γλώσσα, αλλά που λειτουργούσε σαν ισχυρός φυλετικός και κοινοτικός δεσμός μέσα στους αιώνες.

Ο καθηγητής Philipson⁹, που επέκρινε την πολιτική του ιμπεριαλισμού της αγγλικής με το επιχείρημα ότι η χρήση μιας μέτριας ή και παραφθαρμένης αγγλικής όπως είναι η globish (μέτρια έως και παραφθαρμένη οικουμενική αγγλική), η spanglish (ισπανόφωνοι που υιοθετούν μια αγγλική στα μέτρα τους), η franglais (αγγλικά με πολλούς γαλλικούς όρους), κλπ. , έχει σαν αποτέλεσμα την ανεπανόρθωτη φθορά της ίδιας της αγγλικής και του πολιτισμικού πλούτου και ιστορίας που κουβαλά. Η υπόδειξή του είναι η χρήση της Esperanto¹⁰ ως γλώσσα κοινής συνεννόησης. Πολλοί δε είναι οι Άγγλοι πανεπιστημιακοί που προσχώρησαν στην άποψη αυτή. Αξίζει να

⁹ Ο Robert Philipson είναι από τους εγκυρότερους βρετανούς πανεπιστημιακούς.

¹⁰ Σήμερα αποτελεί την 3^η χρησιμοποιούμενη γλώσσα στην ηλεκτρονική αλληλογραφία μετά την αγγλική και ισπανική, και την 17^η ή 19^η γλώσσα στους ιστότοπους. Πρόσφατα ο GOOGLE δημιούργησε μια έκδοση στην esperanto που χρησιμοποιείται ευρύτατα.

αναφερθεί ότι η Esperanto είχε απαγορευτεί από τον Χίτλερ (σαν γλώσσα των εβραίων και των ελευθεροτεκτόνων), τον Στάλιν (σαν γλώσσα ρεβιζιονιστών και μπουρζουάδων), τον Φράνκο (σαν γλώσσα των καταλάνων αναρχικών), τον Μάο Τσε Τουνγκ στην πολιτιστική επανάσταση στην Κίνα, και από πολλούς άλλους, ενώ σήμερα προωθείται ιδιαίτερα από τις μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες σαν εναλλακτική λύση.

Δεν είναι εύκολο να προδικάσει κανείς την μελλοντική πορεία της παγκοσμιοποίησης με ότι αυτή συνεπάγεται στον οικονομικό, ανθρωπιστικό και πολιτισμικό τομέα. Ένα είναι σίγουρο, ότι απρόβλεπτοι παράγοντες μπορούν να μεταβάλλουν το τοπίο και να ανατρέψουν σχεδιασμούς βασισμένους κυρίως σε οικονομικο-τεχνικές μελέτες από τις οποίες απουσιάζει όμως ο άνθρωπος και οι βασικές του ανάγκες.

Η οικολογική καταστροφή που διαφαίνεται με ό,τι αυτή συνεπάγεται, και που σύμφωνα με έγκυρους επιστήμονες είναι πια μη αναστρέψιμη, τα μεταναστευτικά ρεύματα που κατακλύζουν το δυτικό κυρίως κόσμο και που ως ένα βαθμό αποτελούν συνέπεια της οικολογικής διαταραχής, οι αναδυόμενες δυνάμεις της Ασίας και της Ν. Αμερικής, και κυρίως η κρίση του καπιταλιστικού συστήματος που σοβεί, δημιουργούν νέα δεδομένα. *Το πλανητικό χωριό* για το οποίο βιάστηκαν μερικοί να μιλήσουν, μπορεί να αποτελεί αναγκαιότητα, προς το παρόν όμως δεν είναι παρά ουτοπία, και η γλωσσική Βαβέλ δεν φαίνεται ακόμα διατεθειμένη να καταρρεύσει προς όφελος μιας κοινά αποδεκτής παγκόσμιας γλώσσας.

Άλλωστε η ιστορία έχει να επιδείξει πολιτισμούς που κυριάρχησαν (τον αρχαιοελληνικό, τον ρωμαϊκό, τον βυζαντινό και ακόμα παλιότερους, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ασία) που κατέρρευσαν αφού ολοκλήρωσαν την ιστορική τους διαδρομή. Η εξάπλωση της αρχαίας ελληνικής, της λατινικής στην συνέχεια, αποτελούν παραδείγματα πολιτισμικής επικράτησης στον αρχαίο και αργότερα μεσαιωνικό κόσμο. Άλλωστε μην ξεχνούμε, ότι μέχρι και λίγο πριν από τον Β παγκόσμιο πόλεμο ήταν η γαλλική που κυριαρχούσε και που ως ένα σημείο εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να σώζει τα προσχήματα.

Όπως όμως είπε ο Γκαίτε ότι, δεν μπορεί να υπάρξει παγκόσμια λογοτεχνία αν δεν εδραιωθεί πρώτα μια εθνική, έτσι και με την γλώσσα, η οποιαδήποτε εξέλιξη στην επικράτηση μιας κοινά αποδεκτής βασικής γλώσσας για τους λαούς της γης, προϋποθέτει την ενδυνάμωση και την σωστή λειτουργία των αντίστοιχων εθνικών. Η

ακατανίκητη ανάγκη να σωθεί η γλωσσική διαφορετικότητα, τοπική ή εθνική, στην βάση της «ποιητικότητας του ιδιώματος γενικά, να σωθεί ο χώρος σου, 'ο οίκος σου', επιτάσσει άμεσα μια αδιαπραγμάτευτη προσοχή.

Ο Jacques Derrida στην απονομή του βραβείου Adorno στην Φρανκφούρτη την 22 Σεπτεμβρίου 2001¹¹, υπογράμμισε ιδιαίτερα την πολιτική διάσταση αυτής της πνευματικής έντασης σχολιάζοντας τα ίδια τα λόγια του Adorno το 1965, ότι, «η επιθυμία του να επιστρέψει στην Γερμανία από τις Ην. Πολιτείες το 1949, υπαγορεύτηκε πρώτα απ' όλα από την γλώσσα. «Μια κριτική όμως προειδοποίηση ακολουθεί τον ύμνο στην αντικειμενική ιδιαιτερότητα της γερμανικής γλώσσας, *eine spezifische objektive Eigenschaft der deutschen Sprache*».

Και ο Derrida σχολιάζει καταλήγοντας: *Αναγνωρίζουμε στο πρόσωπό του (του Adorno) έναν παθιασμένο, απαραίτητο για το πολιτικό μέλλον της Ευρώπης και της παγκοσμιοποίησης. Την ίδια στιγμή που δίνει μια μάχη ενάντια στις γλωσσικές ηγεμονίες και σε ότι αυτές καθορίζουν, θα πρέπει να αρχίσουμε να 'αποδομούμε' και τα οντο-θεολογικο-πολιτικά φαντάσματα μιας αδιαίρετης κυριαρχίας, και τις Κρατικο-εθνικιστικές μεταφυσικές. Ο Adorno, σίγουρα επιθυμεί, όπως εγώ το ερμηνεύω, να συνεχίζει να αγαπά την γερμανική γλώσσα, χωρίς εθνικισμό, χωρίς το 'συλλογικό ναρκισσισμό' μιας 'μεταφυσικής της γλώσσας'. Και είναι ενάντια σ' αυτή την μεταφυσική της εθνικής γλώσσας της οποίας γνωρίζουμε την παράδοση αλλά και τον πειρασμό τόσο στην Γερμανία όσο και σε άλλες χώρες, που πρέπει να είμαστε δύο φορές προσεκτικοί.*

Βιβλιογραφία

- Dahl, R. 1990. *After the Revolution? Authority in a Good Society*. Yale University Press.
- Derrida, J. 2002. "La langue de l'étranger : discours de réception du prix Adorno à Francfort". *Le Monde Diplomatique*, 24-27.
- Duclos, D. 2002. *Le Temps des Ruptures*. Paris: La Découverte.
- Meillet, A. 1928. *Les Langues dans l' Europe Nouvelle*. Paris: Payot.
- Reding, V. 1990. *Rapport fait au nom de la commission des pétitions sur la situation des langues dans les Communautés européennes et celle de la langue catalane*. Parlement européen, Strasbourg - Série A, Document A.

¹¹ *Le Monde Diplomatique* (2002). Paris, Ιανουάριος, 24-27.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Sironi, F. 1997. "L' universalité est-elle une torture ?". *Nouvelle Revue d' Ethnopsychiatrie*, 34, Grenoble.

www.ethnologue.com

Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

4 -6 Σεπτεμβρίου 2009

Νυμφαίο Φλώρινας

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Τμήμα Νηπιαγωγών
Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων
Γλωσσικής Διδασκαλίας